

סימן לב

בענין מצות בנין בית המקדש

באור דברי הרמב"ם בפ"א ובפ"ו מהל' בית הבחירה

ונראה דיסוד הדברים הוא, הרמב"ם כתב בפ"א מהלכות בית הבחירה ה"א וז"ל: "מנות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות. וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר ועשו לי מקדש. וכבר נתפרש בחזרה משכן שעשה משה רבינו. והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם עד עתה" וגו'. ובהלכות מלכים פ"א ה"א כתב וז"ל: "שלש מנות נטעו ישראל בשעת בניסתן לארץ. למנות להם מלך שנאמר שום תשים עליך מלך. ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק. ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה". וכבר הקשו על סחירת דבריו שבבית הבחירה הביא הרמב"ם הפסוק מועשו לי מקדש ובמלכים הביא מלשכנו תדרשו. וזירחון הפרדס חלק ח' סימן ס"ד נדפס מאמר גדול בענין זה ממור"ר הגאון הגדול ר' משה סולאוויצ'יק זצ"ל בנו של הגר"ח מזריסק זצ"ל, שאמר ליישב הסחירה ברמב"ם בשם בנו הרי"ד שליט"א, ותוכן דבריו הוא דיש שני דינים, יש דין של מקדש בשביל הקרבת קרבנות וזהו נוהג בכל זמן ובכל מקום כמו משכן גלגל ושלמה ומקדש נוב וגבעון ויש דין של בית הבחירה שהוא לאחר בניסתם של ישראל לארץ שנבחר המקום הזה ויש בו חלות דין בחירה האוסרת הצמות כמבואר ברמב"ם פ"א ה"ג מהבהב"ח וז"ל: "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן. ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל ואומר זאת מנוחת עדי עד". וכתבו החוס' דאפילו למאן דאמר קדושה לשעתה לא קדשה לעתיד לבוא מ"מ נאסרו כבר הצמות

שכבר נבחר הר המוריה ושלם יבחר מקום אחר. ועי' בספר מעשי למלך שכתב וז"ל: "א"כ הא' הביא רבינו קרא דלשכנו תדרשו שהוא סוף הפסוק מבי אס אל המקום הוא רק לראיה שננטעו בבנין בית הבחירה בכניסתן לארץ וכמ"כ רבינו שם ג' מנות נטעו בכניסתן לארץ וכו' ולבנות בית הבחירה א"כ יקשה עדיין כיון דלרבינו האי קרא דועשו קאי גם אבית עולמים א"כ למה מביא שם דרשא דלשכנו תדרשו דננטעו בבנין בהמ"ק הא' מזוין ועומדין מקרא דועשו לי מקדש או דהו' ליה להביא גם כאן קרא דהו' המקום כדאי' בגמ' ולכן אומר אני דהענין כך דהאי קרא דלשכנו תדרשו אינה מלכות דורות רק לאותו דור בלבד כשנכנסו לארץ שלא יעשה במשכן אבל אינה מלכות לדורות דהא' בספרי דריש מהאי קרא דריש עפ"י נביא יכול תמחין עד שיאמר לך הנביא ת"ל לשכנו תדרשו דרוש ומלא ואח"כ יאמר לך הנביא וכן אמת מוצא בדוד והביאו הרמב"ן בנימוקי החזרה, והנה כיון שכבר נבחר אותו מקום ע"י נביא בימי דוד א"כ כבר נתקיים מלכות זו לעולמים (וכן קימ"ל קד"ר קדשה לע"ל לענין קדושת המקום כמ"כ רבינו בפ"ו מה' אלו ועוד אף למ"ד דלא קדלע"ל כ"כ חוס' בשבועות דאפ"ה מקדש הוה קדושת עולם שכבר נבחר הר המור' ושלם יבחר מקום אחר) ורק מה שהוא מלכות תמידית לדורות שאם יפול המקדש או יחרב שחייבין לבנותו זה נלמד מקרא דועשו לי מקדש לבנותו על אותו מקום שכבר נבחר באותו תבנית והיינו מדכתיב בחרי' ככל אשר אני מראה אותך וכו' וכן תעשו "לדורות" א"כ הוה מלכות לשעה ולדורות דמה שאני מראה אותך עתה ככה תעשו לדורות ג"כ כאשר אראה לפניהם (וכמ"כ בח"ס יו"ד סי' רל"ו ליישב קו' הרמב"ן דכמה שנויים במקדש ראשון שלא היה שם במשכן וכן במקדש שני שלא היה בראשון לעתיד ג"כ הרבה שינויים שלא היה בבית ראשון ושני והא' אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ותי' בהאי קרא דוכן תעשו שדרשו לדורות קאי ארישא דקרא ככל אשר אני מראה אותך עתה כן תעשו לדורות עפ"י נביא אשר אראה בכל בנין ובנין איך יעשו זה משונה מזה וכיון שהקב"ה צעמנו אמר שיעשו כפי אשר יגלה ע"י נביא לכן רשאי לחדש ולשנות עפ"י נביא) ולכן שפיר כתב רבינו דמ"ע לדורות מקרא דיעשו לי מקדש דרק מקרא זה נשמע המ"ע הנוהג

תמידית בכל עת שיטרכו לבנות ולחזק בדק הבית" עכ"ל המעשי למלך.

ונראה לי לומר שלפי האמור יש לפרש את הכתוב כך, כי אם אל המקום אשר יבחר ד' אלקיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם, ומה היא הבחירה לשכנו תדרשו ובאת שמה ששם הוא מקום השכינה, וכמו שכתב הרמב"ן ובאת שם לראות את פני האדון ה' אלקי ישראל, וממנו אמרו חכמים שכינה והיינו שהבחירה היא ששם הוא מקום השכינה וזה ממש פשוטו של מקרא והוא שהביא הרמב"ם במלכים, "ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה" ולדברי מו"ר והמעשי למלך הלא נריך היה להביא תחילת הכתוב אשר יבחר ד', אלא ש"לשכנו תדרשו" זהו הקובע חלות דין בית הבחירה לקדושתה במה שהוא מקום השראת השכינה, ולכן הביא הרמב"ם "לשכנו תדרשו ובאת שמה" שקדושת המקדש במה שיש עליו חלות דין בית הבחירה הוא מכה קדושת השכינה, והן הן דברי הרמב"ם במה שאמר שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה, וכמו שהוכיח שם מו"ר הגר"מ ז"ל שחלות קדושת ירושלים היא ג"כ מדין בית הבחירה ודברי הרמב"ם מאירים כשמש בזה, שם מקורו הוא מפורש בכתוב להדיא מפשט דקרא. אלא שלכאורה יש לסתור עיקר דברינו, דא"כ איך נחלקו בדבר זה בגמרא אם הוא מפורש בקרא, ומאי טעמא דמאן דאמר דלא קידשה לעמיד לבא. ונראה לבאר זה על פי שכתבתי בסימן א' שיש דברים בכתוב שיש לפרשם בחור טעם ונימוק על כלליות הדין ויש לפרשו בחור יסוד וחלות דין והבאתי לזה דוגמאות, כמו מה שנחלקו הראש"ד והרמב"ם בפרק ו' מהלכות רוצח הלכה ה' אי גואל הדם חייב בהרגו בעד אחד, ופליגי במה שכתוב כי יחס לבזו, ואף לדברי הכסף משנה דמיירי בעדות מיוחדת ניחא דבעדות מיוחדת הוא משום דלא צעין חלות גמר דין כמו שכתב הקרית ספר גבי כונסין אותו לכיפה. ומה שהביא הכסף משנה הספרי בפ"א הלכה ה' כבר כתב שם המשנה למלך שהוא אינו אליבא דהלכתא, ועיין מורה נבוכים חלק ג' פרק מ' בסופו. וכן מה שנחלקו הרמב"ם והראש"ד בפ"ד מכלי המקדש בכהן חולה שנותן עבודתו לכהן אחר אם עבודתו ועורו הוא שלו או

שייך למשמר והיינו שמה שאמרינן חלף עבודתו אם הוא מיסוד דין שלוקח חלף עבודתו או שהוא רק טעם בעלמא אבל הוא שלו מעצם הדין שהתורה זכתה לו וחלף עבודתו הוא רק למה זכתה לו תורה ואולי לשיטתייהו, ועיין רש"י דף ק"ט בבא קמא ד"ה אם היה בעל מוס שני לשונות, ועיין בקצות החושן סימן רמ"ג, וכן במה שנאמר ועמה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדו. וכן בפלוגתא ר"ע ור"י בטעם ששבת ויו"ט פטורין מתפילין תלוי בדין הנאמר ששבת ותפילין אם זו הלכה של קיום וחלות דין של אדם או שהוא רק לטעמא בעלמא, אבל אינו שום חלות כלל (ועיין בבנין הלכה דף קל"ה). וכמו כן יש לפרש "לשכנו תדרשו" בשני אופנים: א' שהתורה נותנת טעם ונימוק על עצם קביעת דין בית הבחירה ששם מקום השראת השכינה. ב. ש"לשכנו תדרשו" הוא יסוד דין המהווה עיקר קדושת בית הבחירה וחלות דינו, דמאן דאמר הסובר שקדושה ראשונה בטלה הוא משום שסובר שלשכנו תדרשו הוא רק לטעמא בעלמא נאמר ודין בית הבחירה הוא ככל קדושות דעלמא וסובר שקדושה זו ניתנה וחלה רק לשעתה ולא לעמיד לבוא, ומאן דאמר שקידשה לעמיד לבוא סובר שעיקר חלות בית הבחירה סיבתה בהשראת השכינה ושכינה אינה בטלה עולמית והדברים מתבארים כמין חומר. ואמנם יש לומר עוד, דמאן דאמר לא קידשה לעמיד לבוא סובר ג"כ שמה שהדין שמקום הבחירה אוסר הבמות סיבתה ג"כ בהשראת השכינה, אלא שזה נוגע רק לחלות מקום הבחירה, אבל לא לעצם קדושת העזרה, ומאן דאמר קידשה לעמיד לבוא סובר שעיקר דין בית הבחירה וחלות קדושת בית המקדש קדושתן תלוי בהשראת השכינה. ובאמת מבואר להדיא כן ברמב"ם שכתב: "ולבנות בית הבחירה, שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה", הרי שהרמב"ם כולל בהלכה של לשכנו תדרשו ובאת שמה לא רק חלות דין מקום בית הבחירה אלא דין בנין בית הבחירה שהוא החפצא של עזרה וההיכל ובית המקדש כולו, שחלות קדושתן תלוי בשכינה. לפי זה יש לומר דגם הראש"ד סובר דקדושת עזרה והיכל קדושת הגוף נינהו אלא שהקדושה היא מחלות דין קיום מצוותה ואין סיבתה תלויה בשכינה, כמו שאמר הראש"ד מפורש "סבבת עצמו היא ולא ידעתי מאין לו". ולכאורה כן משמע שהרמב"ם כתב בפ"א הט"ו

ניחא מה שראיתי שמדקדקים שהראב"ד פוטר רק מכרת משום דמספקא ליה דבאמת הרי לשיטתיה איל שנראה כמסתפק אם אמרינן קדושת דמים פקע בכדי וזה כפתור ופרת. ובשיטת הרמב"ם נראה כיון שקדושת צית הבחירה היא מפני השכינה לא שייך על זה לומר וצאו פריצים וחללוה. ושוב ראיתי כן בקונטרס שכן המשחה מהגאון ר' חנוך העניך אייגעש ז"ל הנדפס בעולם שמואל שחפס כן וז"ל: "וכעת נחזור לסוגיא דדין. הנה יש להבין בעיקר דבר זה שאנו אומרים כיון שפרצו נעשו חול ויצא המקדש וכל כליו לחולין ע"י ביאת פריצים. א"כ מהו זה שנחלקו חכמים בדבר אם קדושה ראשונה או שניה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. ואיך תועיל קדושתם לעולם אם באו פריצים בשעת חורבן וחלולה. וע"כ צריכין אנו לומר דזה שאמרו וצאו זה פריצים וחללוה לא נאמר רק על קדושת הצנינים אשר קדושתם אינה אלא מכח שבאים ממעות הקדש מתרומת הלשכה כמו שאר קדשים וע"כ צא הכתוב וגזר דע"י ביאת פריצים יוצא הקדש לחולין. אבל קדושת המקום הר הבית וירושלים אשר טעם קדושתם הוא מכח השראת השכינה אין כח בביאת פריצים להפקיע קדושתם ולהוציאם לחולין כי השכינה אינה בטלה לעולם וכמו כן קדושת הר הבית והוא נשאר לעולם בקדושתו ויעוי' רמב"ם (פ"א מה' ביהב"ח) שכתב כן. ומתבאר מזה דקדושת הר הבית לא נפקע ע"י ביאת הפריצים והוא נשאר לעולם בקדושתו".

סימן לג

בענין קדושה הבאה מדין התפשטות

באור דברי הרמב"ם והראב"ד בפט"ו ממעשה הקרבנות

ואמנם י"ל עוד בשיטת הראב"ד דבר חדש דהנה כתב הרמב"ם בפט"ו ממעשה הקרבנות דבאומר דמי פרה זו לעולה כל שלשים יום ולאחר שלשים יום לשלמים

מצית הבחירה שאבני ההיכל ועזרה שנפגמו ושנגממו פסולין ואין להם פדיון אלא נגזים. ומדלא השיג עליו הראב"ד משמע שמודה לו (ולדעת הרמב"ן קדושת הגוף שבהם קדושתם מן התורה). אם לא שנאמר שהראב"ד סובר כהמל"מ שהוא מדרבנן ולא חש לפרש האמנם אין להוכיח שמה שאמרינן שאין לאבני היכל ועזרה פדיון שע"כ שהוא מן התורה לדעת הרמב"ם שקדושתם היא מפני השכינה שהרי נראה פשוט שמה שצית המקדש קדוש מפני השכינה קדושתו קדושת מקום בעלם יסודו, ולכן כל זמן שאבני היכל ועזרות קבועים במקומם כמלותן הוא דקדושתן מפני השכינה, אבל באינן ראויין למלותן אין בהם קדושת מקום כלל, ברם אינו מוכרח, ד"ל דגם הרמב"ם סובר שמלבד שקדושתם היא מפני השכינה חלה עליהן גם קדושת הגוף מחלות דין קיום מלותן וקדושת הגוף לא פקעה בכדי. ולפי זה חוזרת הקושיא שהקשינו על הראב"ד, איך היה יכול עזרא לקדש המקדש על תנאי לזמן, הרי קדושת הגוף לא פקע בכדי, ושוב ע"כ מוכרח שזה הוא לא מדינא כי אם לפי הדיבור וכמש"נ.

אכן לפי מה שבארנו בשיטת הבעל המאור שגם הוא ז"ל סובר שאבני ההיכל ועזרות יש בהם קדושת הגוף אלא שנפקע מהן ע"י וצאו פריצים וחללוה אבל על קדושת דמים שהוא ממון הקדש בקנינם לא שייך על זה באו פריצים וחללוה ואי אפשר לזאת לחולין רק על ידי מעילה וע"כ לא שייך שיצא לחולין מקום המקדש שנקדש עד תהומות ארעא כיון שהוא מחובר אף למאן דאמר תלוש ולצסוף חיברו הו' דין תלוש ואין מעילה במחובר ברם עכ"ל קדושת דמים הרי יש לומר שפקע בכדי ולכן שפיר מועיל קידוש עזרא על תנאי ונ"מ לענין באו פריצים וחללוה ודו"ק. ועין בח"ס יו"ד סימן רל"ג שכתב ואולי יטעון הראב"ד הא כתיב וצאו פריצים וחללוה כיון שבאו פריצים נתחללה בקדושתה וכו' עכ"ל שזה לכאורה תמוה מיניה וביה שהרי הראב"ד לומד מפורש שקידוש עזרא על תנאי לזמן של הקדושה השלישית של ימות המשיח ולפי האמור הרי תורת אמת היתה צפיהו שזה הטעם למה מועיל התנאי. ועיין ברמב"ן והריטב"א במכות י"ט שכתבו דאיכא למימר קדושת ארץ קדשה לעתיד לבוא אבל קדושת הבית בטלה משבאו פריצים וחללוה. ולפי"ז